EVOLUȚIA PROCEDURILOR APLICATE EXCEPȚIILOR DE NECONSTITUȚIONALITATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Corina ZAPOROJAN

Constituția Republicii Moldova la lit.g) alin.(1) art.135 atribuie Curții Constituționale, ca garant al exercitării drepturilor și libertăților fundamentale, dreptul să rezolve cazurile excepționale de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiție [1]. Într-o interpretare strictă gramaticală, conform normei constituționale, cetățeanul nu este abilitat cu dreptul de a sesiza Curtea Constituțională, având posibilitatea de a face acest lucru doar prin intermediul Curții Supreme de Justiție în cadrul unui proces judiciar.

O astfel de interpretare a normei constituționale a persistat în societatea noastră de la adoptarea Constituției până în 2016.

Necesitatea de a acorda tuturor instanțelor de judecată dreptul de a sesiza Curtea Constituțională direct, fără intermedierea Curții Supreme de Justiție, se discută în societate din momentul instituirii procedurii excepției de neconstituționalitate.

În această ordine de idei, Valeriu Zubco a sugerat ideea de a expune lit. g) alin. (1) art. 135 din Constituție în următoarea redacție: „rezolvă cazurile excepționale de neconstituționalitate a legilor, sesizate de instanțele judecătorești" [2, p.166].

În anul 2002, analizând, la cererea Centrului de Cooperare Juridică Internațională din Olanda, cadrul normativ al RM privind jurisdicția constituțională, dr. Karl-Georg Zierlein, director la Tribunalul Constituțional Federal al Germaniei, a relatat: „Dacă autoritățile, care trebuie sesizate în prealabil, ar urma doar să transmită Curții Constituționale plângerile cetățenilor care le-au fost adresate, fără a le mai examina, atunci aceste instituții (de exemplu, Curtea Supremă) ar fi degradate la nivelul unor simple „oficii poştale", ceea ce nu ar fi just în raport cu poziția și sarcinile unor asemenea instituții" [3].

O altă problemă ce crea incertitudini era dacă este un drept sau o obligație a instanței judecătorești de a decide în ce privește transmiterea cererii de ridicare a excepției de neconstituționalitate. Într-o astfel de tratare instanța judecătorească era ridicată la rangul unui organ abilitat de a decide asupra constituționalității unui act normativ. Această situație este inadmisibilă, dat fiind faptul că, potrivit art. 134 din Constituție, Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în RM. Partea care a invocat excepția de neconstituționalitate are dreptul să pretinde rezolvarea ei, pentru a-și apăra drepturile și interesele legitime. Respingerea cererii cu privire la ridicarea excepției ar însemna îngrădirea accesului liber la justiție, inclusiv la cea constituțională, și îngrădirea activității umane în apărarea drepturilor.

În legătură cu aceasta dr. Karl-Georg Zierlein a remarcat: „Dacă asemenea autorități dobândesc (eventual până la nivelul Curții Supreme a țării) competența de a decide în privința admisibilității cererii (sau lipsei de perspective sub aspectul normelor de drept material), atunci o parte a competențelor Curții Constituționale ar fi transmise către autoritățile menționate, în acest caz practic ar exista două instanțe diferite pentru soluționarea litigiilor constituționale."

Același autor, referindu-se la oportunitatea acestui mecanism pentru cetățeni, a remarcat: „din punctul de vedere al cetățeanului, dreptul ce i-a fost conferit de a sesiza Curtea Constituțională s-ar dovedi în practică doar o „armă boantă" [4]. O astfel de aplicare a

normei art.135 din Constituție, când excepțiile de neconstituționalitate puteau fi depuse la Curtea Constituțională numai de Curtea Supremă de Justiție a fost susținută până în 2016 și de Curtea Constituțională, chiar și în pofida faptului că art.12 [1] din CPC din 2007, a permis instanțelor să sesizeze Curtea în direct. Astfel, prin Decizia Curții Constituționale din 26 martie 2007 Curtea Constituțională nu a acceptat sesizarea parvenită de la Judecătoria Fălești, motivând că „art.135 alin.(1) lit.g) este unica normă constituțională, care reglementează expres subiectul cu drept de sesizare pentru exercitarea atribuțiilor Curții. Prin urmare, Curtea Constituțională nu poate admite spre examinare sesizarea judecătoriei asupra excepției de neconstitu-ționalitate fără intermedierea Curții Supreme de Justiție sau fără modificarea Constituției. Or, fiind consfințită prin Constituție, competența Curții Constituționale nu poate fi revizuită printr-o lege organică". Suplimentar, Curtea Constituțională a emis o adresă, prin care a atras atenția Parlamentului „asupra inadvertenței privind procedura excepției de neconstituționalitate comise în Codul de procedura civilă, în raport cu Constituția, Codul de procedură penală și legislația în domeniu" [5]. Excepția de neconstituționalitate este un mod de exercitare a controlului constituționalității, care poate fi invocată numai în cazul unui proces judiciar declanșat, în care partea pretinde că legea sau o dispoziție a ei, care i se aplică, este neconstituțională și trebuie declarată ca atare. Excepția de neconstituționalitate este un procedeu defensiv – de apărare a drepturilor și libertăților, pentru utilizarea căruia este necesar ca legea să se aplice și să se poată ataca pentru neconstituționalitate [6, p.68].

Soluționarea excepțiilor de neconstitu-ționalitate este singurul aspect propriu-zis judiciar în competența instanțelor de jurisdicție constituțională. Prin această procedură instanțele de jurisdicție constituțională se implică în procesul civil, penal, administrativ sau economic, substituindu-se instanței de judecată prin preluarea asupra sa a excepției de neconstituționalitate a actelor normative în procesele în care s-a ridicat această excepție [7, P.10].

Excepția de neconstituționalitate creează un raport triunghiular între „partea" aflată în proces și ale cărei drepturi sau interese au fost eventual lezate printr-o normă neconstituțională, instanța în fața căreia se invocă excepția de neconstituționalitate și instanța chemată să

hotărască asupra ei. Ea se rezolvă printr-o relație determinată dintre judecătorul *a* și judecătorul *a quem* [8, P.246].

Curtea Constituțională a RM, prin Hotărârea nr.15 din 6 mai 1997, a interpretat noțiunea de „excepție de neconstituționalitate".

În opinia Curții Constituționale, excepția de neconstituționalitate este o procedură de inițiere de către instanța de judecată ordinară, la inițiativa părților sau din oficiu, a controlului de constituționalitate și se numește „excepție", deoarece această procedură este o abatere de la regula generală" [9]. Ulterior, Curtea Supremă de Justiție a intervenit la 9 decembrie 2015 cu o sesizare la Curtea Constituțională pentru interpretarea art. 135 alin.(1) lit.g) din Constituția RM. În sesizare se solicita ca Curtea Constituțională să interpreteze dacă este în drept CSJ să refuze instanțelor judecătorești sesizarea Curții Constituționale cu privire la excepția de neconstituționalitate, iar instanțele judecătorești să refuze părților ridicarea excepției de neconstituționalitate. În Hotărârea nr.2 din 9 februarie 2016 [10] prin interpretarea funcțională și coroborată a art. 20, 115, 116, 134 și 135 alin. (1) lit.a) și g) din Constituție, Curtea Constituțională a explicat mecanismul de ridicare a excepției de neconstituționalitate.

Astfel, excepția de neconstituționalitate poate fi ridicată în fața instanței de judecată de către oricare dintre părți sau reprezentantul acesteia, precum și de către instanța de judecată din oficiu. Curtea a decis că dreptul de a ridica excepția aparține tuturor instanțelor judecătorești, însă asupra excepției de neconstituționalitate urmează a se pronunța în exclusivitate instanța de contencios constituțional**.**

De asemenea, au fost stabilite patru condiții cumulative necesare a fi verificate de către judecătorul ordinar, fără de care o sesizare cu privire la excepția de neconstituționalitate nu poate fi admisă spre examinare la Curtea Constituțională. Această hotărâre, pe de o parte, a dezlegat mâinile părților aflate în procedurile judiciare de drept comun și înseși instanțelor de judecată de a compara riguros normele aplicabile litigiului său. Pe de altă parte, hotărârea în cauză a impulsionat jurisprudența constituțională națională.

În plan statistic, impactul interpretării este unul vădit. Astfel, dacă până la adoptarea acestei hotărâri, de la CSJ au parvenit din 1995, pe parcursul a 21 de ani – 61 de excepții de neconstituționalitate, atunci numai în 10 luni în 2016, de la toate instanțele de drept comun au parvenit 116 sesizări [11]. Considerăm că această diferență enormă

arată că în 21 de ani anteriori, instanţele de judecată nu acordau atenţia cuvenită problemelor de constituţionalitate, iar instanţele şi părţile erau reticente faţă de această procedură.

În prezent, procedura excepţiei de neconstituţionalitate îşi are aplicarea sa firească. În 2017 la Curtea Constituţională au fost depuse 135 de excepţii de neconstituţionalitate. Curtea Constituţională, ca urmare a liberalizării acestei proceduri a dezvoltat o bogată jurisprudenţă constituţională pe diferite domenii, adoptată pe marginea sesizărilor excepţiilor de neconstituţionalitate. Această jurisprudenţă constituţională este foarte variată, începând de la mandatul de arest, calitatea reglementărilor componenţelor de infracţiune şi terminând cu constituţionalitatea omisiunilor legislative.

În final, remarcăm că excepţia de neconstituţionalitate constituie mijlocul procedural pentru realizarea accesului cetăţeanului, în calitate de titular al drepturilor şi libertăţilor fundamentale, la controlul constituţionalităţii legilor. Îmbunătăţirea procedurii de soluţionare a excepţiei de neconstituţionalitate se încadrează în procesul general de dezvoltare a democraţiei constituţionale şi de afirmare a statului de drept.

Referinţe:

1. Constituţia Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* nr.1, 12.08.1994.
2. ZUBCO, V. *Curtea Constituţională – unica autoritate politico-jurisdicţională*. Chişinău: Tipografia Centrală, 2000. 247 p.
3. ZIERLEIN, K.G. *Luare de poziţie sub aspect conceptual referitoare la „Memorandumul asupra proiectului de lege privitor la Curtea Constituţională a Moldovei”* şi „Legea privind amendarea (Revizuirea Constituţiei Republicii Moldova”. Biblioteca Curţii Constituţionale.
4. *Ibidem*.
5. Decizia asupra sesizării Judecătoriei Făleşti cu privire la excepţia de neconstituţionalitate a Legii nr.186-XVI din 29 iunie 2006; Curtea Constituţională; 26 martie 2007. În: *M.O*. 2007, nr. 43-46, art.7
6. ARAMĂ, E. *Controlul constituţionalităţii legilor: istorie şi actualitate.* Chişinău: Museum, 2000. 79 p.
7. PUŞCAŞ, V. Unele probleme privind excepţia de neconstituţionalitate. În: *Revista Naţională de Drept,* 2006, nr.4, p.10-15.
8. DELEANU, I. *Justiţia constituţională.* Bucureşti: Lumina Lex, 1995. 447 p.
9. Hotărîrea Curţii Constituţionale cu privire la interpretarea art.135 alin. (1) lit. g) din Constituţia Republicii Moldova nr.15; 06.05.1997. În: *M.O.,* 1997, nr. 33-34, art. 14.

10. Hotărârea Curții Constituționale pentru interpretarea articolului 135 alin.(1) lit. a) și g) din Constituția Republicii Moldova (excepția de neconstituționalitate) (Sesizarea nr.55b/2015). În: *Monitorul Oficial al R.Moldova,* nr. 55-58 art. 9 din 11.03.2016.
11. Hotărârea Curții Constituționale cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2016 nr. 1 din 19.01.2017. În: *Monitorul Oficial al R. Moldova,* nr. 73-77 art. 29 din 10.03.2017.